

1 Правове забезпечення захисту інформації. Проблеми розвитку нормативної та методичної баз системи захисту інформації. Метрологічне забезпечення системи ТЗІ. Стандартизація, сертифікація та випробовування засобів ТЗІ

УДК 65.012.8

ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ ІНФОРМАЦІЇ З ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Олександр Архипов, Ігор Касперський*

Національний технічний університет України «КПІ»

*Національна академія Служби безпеки України

Анотація: Розглянуто проблеми розвитку правових засобів класифікації інформації з обмеженим доступом в Україні та на основі вітчизняного й зарубіжного досвіду запропоновано нові підходи до класифікації таких даних.

Summary: The article is devoted to legal means of data hiding. The authors proposed new classification approaches for secret information in Ukrainian legislation.

Ключові слова: Інформація з обмеженим доступом, класифікація інформації, класифікаційні ознаки.

Побудова правової держави вимагає підвищеної уваги науковців і законодавця до забезпечення прав і законних інтересів громадян, суспільства та держави як виразника інтересів соціуму. До сфер суспільного життя України, які в зв'язку із цим потребують упорядкування правовими засобами, перш за все належить інформаційна сфера, бурхливий розвиток якої став запорукою зростання показників соціального та економічного розвитку. Соціальна правова держава зобов'язана забезпечити в тому числі й інформаційні права громадян як на отримання доступу до інформації, так і стосовно нерозповсюдження певних видів даних для захисту прав їх власників.

Необхідність такого впорядкування пов'язана з наявністю низки проблем у врегулюванні інформаційних відносин, які охоплюють усі сфери суспільного життя. Серед таких важливих теоретичних проблем можливо назвати відсутність єдиної класифікації інформаційних ресурсів за режимом доступу, що створює суттєві складнощі в створенні механізмів їх захисту. Це пов'язано з тим, що засоби захисту інформації повинні бути адекватними розміру тієї шкоди, яку буде завдано інтересам особи, суспільству, державі внаслідок розголошення кожного з видів інформації з обмеженим доступом.

На актуальності проблеми розвитку понятійного апарату в сфері захисту інформації наголошує низка науковців, стверджуючи, що усунення названих недоліків є обов'язковою передумовою розвитку інформаційного законодавства [1, 2]. З метою подолання названих недоліків науково-дослідними установами розроблялися проекти відповідних нормативно-правових актів [3]. Проте до сьогодні названа проблема залишається не вирішеною.

У статті авторами зроблена спроба на основі аналізу чинного законодавства України визначити ті проблеми, які виникають у процесі класифікації інформації з обмеженим доступом, виділити ознаки, які застосовуються для класифікації інформації з обмеженим доступом, та запропонувати власне бачення переліку критеріїв, використання яких дозволить вирішити питання можливості обмеження доступу до інформації.

Законодавцем виділено основні види інформації за змістом та дано поділ інформації за режимом доступу на відкриту інформацію та інформацію з обмеженим доступом, яку в свою чергу поділено на конфіденційну та таємну [4].

В загальному сформовану законодавцем класифікацію можливо зобразити наступним чином:

До інформації, що становить іншу передбачену законом таємницю, відносимо комерційну [5, 6], професійну [7], банківську [8], адвокатську [9], лікарську [10], таємницю страхування [11], листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції [12], таємницю усиновлення [13], нотаріальних дій [14], голосування [15], заповіту [16].

Більшість із цих видів “іншої, передбаченої законом таємниці” не мають прямого визначення в нормативних актах. Це не стосується зокрема комерційної та банківської таємниці. Проте виходячи зі змісту цих визначень можливо дійти висновку, що вони повністю входять до обсягу даного законодавцем визначення конфіденційної інформації, що можливо проілюструвати наступною таблицею:

Конфіденційна інформація – це відомості, які знаходяться у володінні, користуванні або розпорядженні окремих фізичних чи юридичних осіб, і поширюються за їх бажанням відповідно до передбачених ними умов. (ст. 30 Закону України „Про інформацію”)	Комерційна таємниця – це інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію (ст. 505 Цивільного кодексу України).
	Комерційна таємниця Відомості, пов'язані з виробництвом, технологією, управлінням, фінансовою та іншою діяльністю суб'єкта господарювання, що не є державною таємницею, розголошення яких може завдати шкоди інтересам суб'єкта господарювання, можуть бути визнані його комерційною таємницею. Склад і обсяг відомостей, що становлять комерційну таємницю, спосіб їх захисту визначаються суб'єктом господарювання відповідно до закону (ст. 36 Господарського кодексу України).
	Банківська таємниця – це інформація щодо діяльності та фінансового стану клієнта, яка стала відомою банку в процесі обслуговування клієнта та взаємовідносин з ним чи третім особам при наданні послуг банку і розголошення якої може завдати матеріальної чи моральної шкоди клієнту (ст. 60 Закону України „Про банки і банківську діяльність”).

Отже, виходячи зі змісту чинного законодавства України, чіткого поділу між таємною й конфіденційною інформацією на сьогодні немає. Більше того, одна і та ж інформація, виходячи з норм законів, відносно різних суб'єктів може бути класифікована по-різному. Для прикладу візьмемо дані про банківські рахунки фізичної особи. Відповідно до закону України «Про банки та банківську діяльність» для банку така інформація становить банківську таємницю. З іншого боку, відповідно до офіційного тлумачення статті 23 Закону України «Про інформацію» [17], відомості про майновий стан людини є конфіденційною інформацією про особу.

Відсутність видового розмежування в чинному законодавстві інформації з обмеженим доступом викликає потребу в створенні нової класифікації таких даних із метою уникнення непорозуміння щодо правового статусу її видів, що призводить до неможливості раціонального розподілу ресурсів їх захисту. Для цього перш за все необхідно виділити ті принципи та класифікаційні ознаки інформації з обмеженим доступом, які на сьогодні застосовано законодавцем чи запропоновано науковцями.

Для перегляду створеної законодавцем класифікації інформації з обмеженим доступом необхідно виділити ті суттєві ознаки, які спонукають до обмеження доступу до інформації та правові механізми, з

використанням яких відбувається віднесення інформації до того чи іншого класу даних, що не підлягають розголошенню. Для цього звернемось до найбільш розвинутих інститутів інформаційного права України – державної та банківської таємниці та конфіденційної інформації, що є власністю держави.

У Законі України „Про банки і банківську діяльність” причини обмеження доступу до банківської таємниці сформульовано як можливість нанесення моральної чи матеріальної шкоди клієнту банку внаслідок розголошення цих даних та дано перелік даних, які становлять банківську таємницю.

У даному законодавцем визначенні державної таємниці такою причиною названа можливість нанесення шкоди національній безпеці та сказано, що віднесення відомостей до державної таємниці проводиться шляхом обґрунтування та визначення можливої шкоди національній безпеці України в разі розголошення цих відомостей [18]. Виразними ознаками державної таємниці є її належність до державної власності, крім того, до однієї із чотирьох визначених законодавством сфер життя держави, та достатня визначеність у внутрішній класифікації цього інформаційного ресурсу на три рівні відповідно до масштабів тієї загрози національній безпеці України, яка може виникнути внаслідок розголошення інформації, що становить державну таємницю. Внутрішня класифікаційна шкала має порядковий характер і відіграє суттєву роль у встановленні ступеня обмеження доступу до державної таємниці, визначенні комплексу заходів для забезпечення достатнього рівня її охорони. Головною ознакою належності інформації до державної таємниці є можливість нанесення суттєвої шкоди національній безпеці України внаслідок її розголошення.

До ознак конфіденційної інформації, що є власністю держави, крім її неналежності до державної таємниці та створення за кошти державного бюджету або перебування у володінні, користуванні чи розпорядженні державної організації, віднесено також фактор використання такої інформації з метою забезпечення «національних інтересів держави». Умовою віднесення даних до конфіденційної інформації, що є власністю держави, також визначено можливість настання внаслідок її розголошення наступного переліку негативних наслідків:

- порушення конституційних прав і свобод людини та громадянина;
- настання негативних наслідків у внутрішньополітичній, зовнішньополітичній, економічній, військовій, соціальній, гуманітарній, науково-технологічній, екологічній, інформаційній сферах та у сферах державної безпеки і безпеки державного кордону;
- створення перешкод у роботі державних органів [19].

Як бачимо, головними ознаками цього виду інформації з обмеженим доступом виступають суб'єкт, який володіє даними (державна), та неналежність інформації до іншого класу (державної таємниці).

Для пошуку шляхів вирішення нашої проблеми варто звернутися до досвіду інших держав у сфері класифікації інформації з обмеженим доступом. У Російській Федерації законодавець поділив інформацію з обмеженим доступом на інформацію, яка становить державну таємницю й конфіденційну інформацію [20]. За умови чіткої регламентації порядку віднесення інформації до державної таємниці, віднесення даних до конфіденційної інформації з одного боку може базуватися на формулі виключення: якщо інформація не становить державну таємницю й не входить до визначеного чинним законодавством РФ переліку даних, доступ до яких не може бути обмежено, то доступ до інформації, не віднесеної до двох перерахованих класів, можливо обмежити, визнавши їх відповідно до закону конфіденційною інформацією. За законодавством ФРН інформація з обмеженим доступом поділяється на секретну, охорона якої зумовлена інтересами держави (до неї належить інформація, що становить державну таємницю ФРН та відомча таємниця), та інші види таємниць, що становлять сферу інтересів приватних осіб [21]. У цьому випадку як класифікаційна ознака виступає суб'єкт, інтереси якого захищаються шляхом обмеження доступу до інформації. Така ж ознака інформації, а саме вплив її розголошення на безпеку держави, виступає як основа до віднесення її до категорії «державної науково-технічної таємниці» у КНР. Основним критерієм віднесення інформації до класу державних секретів у США також є її належність до сфери національної безпеки [22].

У запропонованому науковцями НДЦ «Тезіс» НТУУ «КПІ» проекті Закону України «Про інформацію з обмеженим доступом, що не становить державної таємниці» запропоновано провести розподіл інформації з обмеженим доступом на таємну й конфіденційну на підставі того, що режим доступу до таємної інформації встановлено законом, а режим доступу до конфіденційної визначається власником такої інформації. При цьому відповідно до статті 17 названого законопроекту інформацію про особу розподілено між цими двома класами, тобто знову ж одні й ті ж дані з одного боку можуть залишатися конфіденційною інформацією про особу, а з іншого – можуть становити таємну інформацію [3]. Звідси робимо висновок, що головне завдання класифікації, яке полягає у віднесенні того чи іншого елемента до певного лише одного класу відповідно до його відносно стійких класифікаційних ознак, на жаль, у межах названого законопроекту залишилось невирішеним.

Виходячи з наведених положень вітчизняного та зарубіжного законодавства можливо виділити наступні ознаки, за якими класифікується інформація з обмеженим доступом:

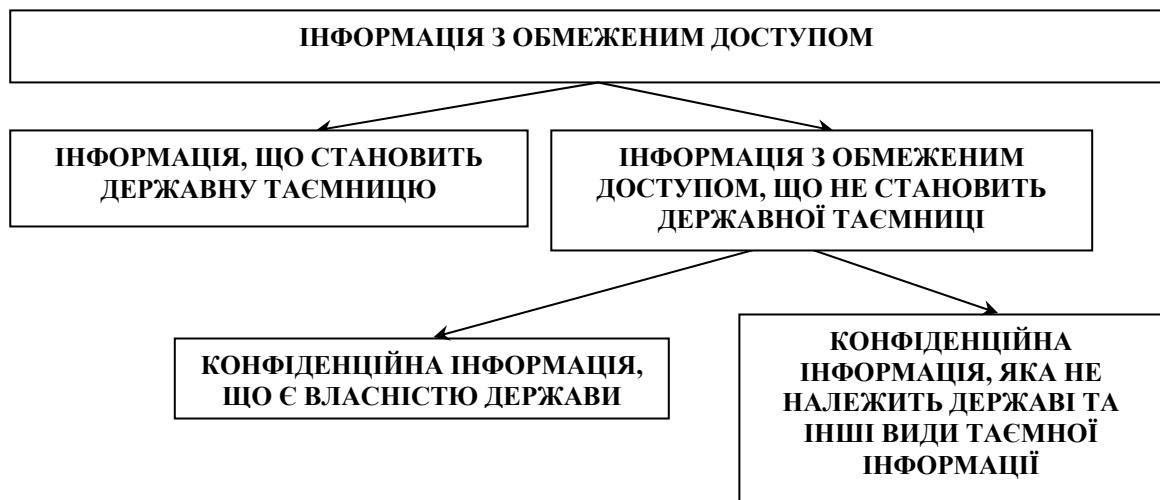
- сфера діяльності людини, суспільства чи держави, якої стосується дана інформація;
- вид суб'єктів, які створюють, володіють і використовують певний вид інформації з обмеженим доступом (держава, фізична чи юридична особа);
- кому із цих суб'єктів яку саме шкоду буде нанесено у випадку розголошення інформації з обмеженим доступом.

На основі цих критеріїв виносимо на розгляд власну пропозицію щодо класифікації інформації з обмеженим доступом в Україні.

Важливість державної таємниці, вплив її функціонування на суспільство й державу та достатній розвиток цього правового інституту дає змогу сформувати першу ланку класифікації інформації з обмеженим доступом на інформацію, яка становить державну таємницю й інформацію, яка таку таємницю не становить.

Серед інформації з обмеженим доступом, яка не становить державної таємниці, достатньо самостійною для виділення в окремий клас є конфіденційна інформація, що є власністю держави. Усі інші види інформації з обмеженим доступом до досягнення достатнього рівня розвитку правових інститутів, які б забезпечували їх функціонування, знаходимо можливим поки що об'єднати за методом виключення в один клас, умовно назвавши його «конфіденційна інформація, яка не належить державі та інші види таємної інформації». На користь такого об'єднання свідчать наведені вище аргументи щодо неможливості, виходячи з положень чинного законодавства, провести розділ між конфіденційною інформацією, що не належить державі, та окремими видами «іншої передбаченої законом таємниці». Окремі види конфіденційної інформації про особу вже з моменту своєї появи отримують статус «іншої передбаченої законом таємниці»; це стосується зокрема лікарської таємниці та таємниці усиновлення.

Нова класифікація має такий структурний вигляд:

Природно, що ця класифікація вимагає доопрацювання з метою досягнення поділу у класі «конфіденційна інформація, яка не належить державі та інші види таємної інформації» для досягнення адекватного рівня захисту різних типів даних. Для цього потрібно сформувати не тільки досконалі нормативні визначення різних видів інформації з обмеженим доступом, а і сформувати механізми віднесення інформації до цього типу даних та нормативно закріпити функціонування систем їх захисту.

Література: 1. Прокоф'єва Д. М. Дослідження змісту категорій інформації з обмеженим доступом відповідно до чинного законодавства України як підґрунтя розробки проекту закону України «Про інформацію з обмеженим доступом, що не становить державної таємниці» // Матеріали до круглого столу за темою: «Обговорення проекту закону України «Про інформацію з обмеженим доступом, що не становить державної таємниці»; Третя науково-технічна конференція «Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні» 9 жовтня 2001 року: К., 2001. С. 25 – 30. 2. Орлов П. И., Громыко И. А., Носов В. В., Логвиненко Н. Ф., Громыко Е. И. Общая парадигма защиты информации // Конфидент, №1, 2003 январь-февраль 2003. 3. Проект Закону України «Про інформацію з

обмеженим доступом, що не становить державної таємниці» // Матеріали до круглого столу за темою: «Обговорення проекту закону України «Про інформацію з обмеженим доступом, що не становить державної таємниці»; Третя науково-технічна конференція «Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні» 9 жовтня 2001 року: К., 2001. С. 4 – 25. 4. ст. ст. 28, 30 Закону України „Про інформацію” від 02. 10. 1992 р. // Відомості Верховної Ради України 1992, N48 від 01. 12. 1992 р. 5. ст. 505 Цивільного кодексу України // Офіційний Вісник України 2003, N 11, ст. 461. 6. ст. 36 Господарського кодексу України // Офіційний Вісник України 2003, N 11, ст. 462. 7. ст. 1 Закону України “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг” від 12 липня 2001 року // Офіційний Вісник України 2001, N 32, ст. 1457. 8. ст. 60 Закону України „Про банки і банківську діяльність» від 07. 12. 2000 р. // Офіційний Вісник України 2001, 1 - 2 (частина 1) від 26. 01. 2001 р. 9. ст. 9 Закону України „Про адвокатуру” // Відомості Верховної Ради України 1993, N9 від 02. 03. 1993 р. 10. ст. 40 Основ законодавства України про охорону здоров'я від 19. 11. 92 р. // Відомості Верховної Ради України 1993, N4 від 26. 01. 1993 р. 11. Ст. 40 Закону України „Про страхування” // Відомості Верховної Ради України, 1996 р., N 18, ст. 78. 12. ст. 31 Конституції України // Відомості Верховної Ради України, 1996 р., N 30, ст. 141. 13. ст. 228 Сімейного кодексу України // Офіційний Вісник України 2002, N 7, ст. 273. 14. ст. 8 Закону України „Про нотаріат” від 2. 09. 1993 р. // Відомості Верховної Ради України 1993, N39 від 28. 09. 1993 р. 15. ст. 71 Конституції України // Відомості Верховної Ради України, 1996 р., N 30, ст. 141. 16. ст. 1255 Цивільного кодексу України // Офіційний Вісник України 2003, N 11, ст. 461. 17. Рішення Конституційного Суду України у справі щодо офіційного тлумачення статей 3, 23, 31, 47, 48 Закону України "Про інформацію" та статті 12 Закону України "Про прокуратуру" (справа К. Г. Устименка) від 30. 10. 97 р. // Офіційний Вісник України 1997, 46 від 24. 11. 97 р. 18. Закон України “Про державну таємницю” від 21. 09. 1999 р. // Відомості Верховної Ради 1999, N 49. 19. Див додаток 13 до Інструкції про порядок обліку, зберігання і використання документів, справ, видань та інших матеріальних носіїв інформації, які містять конфіденційну інформацію, що є власністю держави, затв. Постановою Кабінету Міністрів України N 1893 від 27. 11. 98 р. // Офіційний Вісник України, 1998, 48 від 17. 12. 98 р. 20. ст. 10 Федерального закона РФ «Об информации, информатизации и защите информации» // Российская газета от 15. 01. 2003 г., N 5. 21. Алданов Ю. В. Шамсутдинов О. В. Кримінально-правова охорона державних секретів від розголошення в іноземному законодавстві: Огляд. – К. Вид-во НА СБ України, 2001. С. 6. 22. Мерзляков Н. С., Радьков В. П. Опыт определения понятий государственных секретов в зарубежных странах // Труды НИИ «Прогноз», 1982, № 2, С. 109.

УДК 681.391

КОРРЕЛЯЦИОННИЙ ПАРАМЕТР КАЧЕСТВА АДДИТИВНОГО МАСКИРОВАНИЯ РЕЧЕВЫХ СИГНАЛОВ

Александр Архипов, Владимир Журавлев*, Сергей Завьялов*

Національний технічний університет України «КПІ», *Запорожский национальный технический университет

Анотація. Розглянута методика цифрової кореляційної обробки контрольного фрагменту мови, що дозволяє на основі розрахунку коефіцієнта кореляції обґрунтувати аналітичну оцінку параметра якості передачі сигналу мови каналами зв'язку та проводити аналіз ефективності адитивного маскування мовних сигналів.

Summary: The method of check utterance digital correlation processing, which allows to substantiate the communication path quality criteria analytic estimation on the base of correlation coefficient calculation and to analyze the speech signal additive masking effectiveness is under review.

Ключевые слова: Речевой сигнал, аддитивное маскирование, корреляционная обработка, параметр качества.

І Введение

Среди разнообразных средств спецтехники в последние годы интенсивно развивается и совершенствуется рынок устройств, предназначенных для несанкционированного доступа (НСД) к конфиденциальной информации, содержащейся в речевом сигнале (РС), который является первичным общедоступным выражением результата мыслительного процесса человека. В связи с эволюционным развитием речи, как способа помехоустойчивого акустического кодирования мысли, РС адаптированы к